

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra sociální politiky a sociální práce

c-d

**OBSAHOVĚ V POŘÁDKU, INDIKÁTORY DOBRÉ,
PRÁCE S LITERATUROU ALE HOROROVÁ,
MINIMÁLNÍ INTERPRETACE VLASTNÍMI SLOVY,
ČÁST VĚNOVANÁ SENIORŮM ŠKOLOMETSKY
ROZLIŠUJE DEFINICE-STATISTIKY, NAMÍSTO, ABY
BYLO JASNĚ NAPSÁNO, CO TO JE FYZICKÉ A
PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ SENIORŮ, U KOHO, KDY, KDE,
ZA JAKÝCH OKOLNOSTÍ SE VYSKYTUJE (S
ODKAZEM NA RELEVANTNÍ STATISTIKY,
VÝZKUMY, ROVNĚŽ PREZENTACE TEORIE JE
DRAFTEM**

Sociální deviace pro SPR (SPR209)

*Fyzické a psychické týrání seniorů členy rodiny v ČR optikou
teorie diferencované asociace*

Petra Husáková (UČO 426971)
Sociální práce – Veřejná politika a lidské zdroje
bakalářské studium
imatrikulační ročník 2013

Jaro 2015

Obsah

Úvod	4
1. Základní pojmy	5
1. 1 Domácí násilí.....	5
1. 1. 1 Fyzické násilí	5
1. 1. 2 Psychické násilí	5
1. 2 Senior.....	5
2. Fyzické a psychické násilí a zneužívání seniorů	5
2. 1 Statistiky	5
2. 2 Formy násilí a zanedbávání	6
3. Teorie diferencované asociace	7
3. 1 Zařazení do systému teorií sociálních deviací	7
3. 2 Normativní konflikt.....	7
3. 3 Podstata teorie diferencované asociace	8
3. 4 Základní tvrzení teorie diferencované asociace	8
3. 5 Pokračovatelé teorie diferencované asociace.....	9
4. Indikátory umožňující testovat platnost teorie diferencované asociace a jejich aplikace.....	9
5. Závěrečná zjištění a zhodnocení prezentované teorie	12
Seznam zdrojů	14

Úvod

V své práci se budu soustředit na fyzické a psychické týrání (zneužívání) seniorů rodinnými členy v České republice. Rozhodla jsem se zabývat těmito dvěma formami násilí v rodině společně, jelikož v reálu spolu v mnoha případech souvisí a každé fyzické násilí se podepisuje především na psychice zneužívaného.

Jako sociálního devianta si tudíž definuji osobu, která psychicky či fyzicky týrá svého příbuzného seniora (dále agresor či násilná osoba). Tuto problematiku jsem si zvolila proto, se jedná o aktuální a závažný problém, neboť týraných a zneužívaných seniorů přibývá, a to i vzhledem ke stárnutí populace a rostoucímu počtu seniorů závislých na péči druhé osoby, kterou se mnohdy stává osoba blízká.

Příčinu sociálně deviantního chování se pokusím objasnit pomocí teorie diferencované asociace. Domácí násilí zřejmě může být multifaktorový problém, nicméně bývá poukazováno na to, že značný vliv na osobu agresora mají zkušenosti z dětství a modely chování přejaté z rodiny, což dle mého názoru může právě zvolená teorie dobře postihnout.

Cílem práce je tedy aplikovat teorii diferencované asociace na problematiku zneužívání a týrání seniorů rodinnými členy v ČR a následně posoudit vhodnost vybrané teorie na základě stanovených indikátorů. K dosažení cíle budu postupovat v následujících krocích, rozdělených do pěti kapitol.

Nejprve si vymezím základní pojmy, se kterými budu dále pracovat. Poté přiblížím problematiku násilí na seniorech v rodině, následně představím principy a východiska teorie diferencované asociace, které v dalším kroku vztáhnou na problematiku fyzického a psychického týrání seniorů prostřednictvím stanovených indikátorů. Na základě indikátorů a rozpracovaných konkrétních otázek nakonec zhodnotím, nakolik teorie diferencované asociace sociálně deviantní jev psychického a fyzického týrání seniora vysvětluje, příp. jaké její nedostatky lze rozpoznat. Na závěr budu reagovat na nedostatky dané teorie při vysvětlování příčin násilí na seniorech, a to doporučením dalších teorií, které by mohly některé aspekty vzniku deviantního jevu pokrýt lépe.

PROČ ZDE? K ČEMU JE TO DOBRÉ?

1. 1 Domácí násilí

Za domácí násilí považujeme takové jednání (násilí), které se odehrává mezi blízkými osobami, kdy násilná a ohrožená osoba jsou citově, sociálně a ekonomicky vzájemně propojeny, je opakované a dlouhodobé, osoba násilná a osoba ohrožená mají jasně oddělené a neměnné role, je páchané v soukromí (tzv. „za zavřenými dveřmi“) a postupně narůstá intenzita jednotlivých útoků (Interdisciplinární tým města Brna).

1. 1. 1 Fyzické násilí

„Fyzické násilí je úmyslné užití síly ke způsobení fyzické újmy, ublížení na zdraví, bolesti. Zneužívání se může pohybovat od facek po bití, ale i například nadměrná omezení – například poutání, přivazování“ (Rosa, o. s.).

1. 1. 2 Psychické násilí

„Psychické (emocionální) týrání spočívá v úmyslném způsobení psychické a emocionální újmy hrozbami, ponižováním, nebo jiným verbálním nebo neverbálním chováním. A to například formou urážek, slovního napadání až po vyhrožování fyzickým ublížením (likvidací) nebo izolací“ (Rosa, o. s)

1. 2 Senior

Vymezení pojmu „stáří“ se u jednotlivých autorů liší, většinou se pro začátku stáří volí věk mezi 60-65 lety. Nejednotný způsob vymezování „stáří“ pak ovlivňuje jednotlivé statistiky domácího násilí na starších lidech. Světová zdravotnická organizace definuje období raného stáří jako věk mezi 60-74 let (Martinková, 2009).

2. Fyzické a psychické násilí a zneužívání seniorů

2. 1 Statistiky

„Četnost výskytu špatného zacházení se seniory se ve světě uvádí mezi 3-10 % seniorské populace.“ (United Nations 2002, cit. podle Martinková, 2009). Ve Světové zprávě o násilí a zdraví (2002) se jeho výskyt udává 4-6% (Wolf a kol. 2002, cit podle Martinková, 2009). Tošnerová (2002, cit. podle Martinková) uvádí odhad 60 tisíc osob v ČR. Podíl

psychicky a fyzicky týraných seniorů v ČR přesahuje 5% podíl uváděný v západních zemích (Sládková, 2001, cit. podle Martinková).

Uvedená čísla ukazují na závažnost problému, proto je nutné se tímto problémem více zabývat. Ochrana starších lidí před špatným zacházením ve všech jeho formách např. není doposud explicitně podpořena závazným lidsko-právním dokumentem OSN jako v případech žen, dětí nebo osob se zdravotním postižením (Repková, 2013).

2. 2 Formy násilí a zanedbávání

Podle Ševčíka se senioři mohou stát oběťmi všech forem domácího násilí (tj. fyzické, psychické, dále ekonomické, sociální i sexuální) (Ševčík, 2011).

Specifickou formou násilí na seniorech je násilí ekonomické, tj. finanční vykořisťování (např. zneužívání majetku a finančních prostředků seniora) a zanedbávání ve smyslu neposkytnutí adekvátní stravy, potřebné zdravotnické péče a léků, zanedbání základní hygieny, vytváření sociální izolace apod. Zanedbávání jako formu týrání můžeme dělit na aktivní (záměrné neposkytování pomoci a odpírání péče – např. jídla) a pasivní (opomíjení potřeb seniora) (Durdík, 2013).

Někteří autoři považují problematiku násilí na seniorech v domácím prostředí za součást domácího násilí, ale někteří konkrétně pojednávají o syndromu EAN (Elder Abuse and Neglect) - syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného seniora, jenž má představovat jakousi analogii k syndromu CAN (Child Abuse and Neglect) (Ševčík, 2011).

Nejčastější podobu násilí u seniorů představuje partnerské násilí (manžel-manželka, druh-družka) a mezigenerační násilí ze strany dětí nebo vnoučat (Durdík, 2013).

Ševčík (2011) popisuje důvody, proč senioři o násilí na nich páchaném mlčí, tedy proč je situace seniora jakožto oběti domácího násilí specifická a také obtížně rozpoznatelná a řešitelná. Senioři se často obávají ztráty domova při přechodu do nějakého zařízení, ztráty pečující osoby, bývají na násilné osobě jakožto osobě pečující závislí, obávají se msty nebo stupňování útoků. Dále se stydí sami za sebe a za svoje ponížení. Cítí vinu za to, že špatně vychovali svoje děti, které na nich teď násilí páchají. Obávají se také, že z důvodu stereotypů ve vnímání starých lidí bude zpochybňována jejich věrohodnost a budou okolím označeni za dementní.

3. Teorie diferencované asociace

3.1 Zařazení do systému teorií sociálních deviací

Teorie diferencované asociace patří mezi sociologické, konkrétně interakční teorie sociálních deviací, které obecně vycházejí ze symbolického interakcionismu a z relativistické koncepce deviace (Hrčka, 2001).

Symbolický interakcionismus je založen na předpokladu, že *„sociální realita je konstruována z obecně sdíleného symbolického univerza na základě symbolů a významů, které si lidé osvojují v sociálních interakcích.“* Relativismus deviace pak spočívá v tom, že deviace jsou spojeny nejen s relativitou, ale také se subjektivitou, neboť *„sociální aktéři konstruují významy abstraktních sociálních norem v konkrétních situacích na základě interakcí a podle těchto významů provádějí interpretaci a hodnocení vlastního i cizího chování“* (Hrčka, 2001).

Teorie diferencované asociace, stejně jako další interakční teorie, hledá příčinu deviace ve vnějších (sociálních) vlivech, nikoliv ve vlivech vnitřních (v biologických či psychologických vlastnostech). Zásadní vliv na vznik deviace mají právě sociální interakce (Hrčka, 2001).

3.2 Normativní konflikt

Sutherland v rámci své teorie vysvětluje zločin na úrovni individuální, ale i společenské a skupinové (Matsueda, 2010).

Na úrovni společnosti je zločin zakořeněn v „normativním konfliktu“, který se vynořuje s přechodem od tradiční společnosti ke společnosti průmyslové. Nediferencovaná společnost, charakteristická harmonií a konsenzem, a tudíž nízkou mírou kriminality, se na základě segmentace změnila ve společnost typickou konflikty v chápání a definování práva, konflikty zájmů, hodnot a vzorů chování mezi jednotlivými skupinami, což je spojeno s vyšší mírou kriminality (Matsueda, 2010).

Normativní konflikt Sutherland vnáší do chování jedince i skupiny. Na úrovni skupiny konstruuje teorii diferencované sociální organizace, kdy zkoumá kriminalitu v určitých geografických oblastech, společenských vrstvách nebo sociálních skupinách, a na úrovni jednotlivce teorii diferencované asociace (Hrčka, 2001), kterou se budu dále podrobněji zabývat, jelikož konkrétně využitím teorie diferencované asociace se pokusím vysvětlit vybraný deviantní jev.

3. 3 Podstata teorie diferencované asociace

Teorie diferencované asociace, konstruovaná Edwinem Sutherlandem v roce 1947, výrazně ovlivnila oblast kriminologie. Teorie vysvětluje kriminalitu jedince na individuální úrovni prostřednictvím sociálně psychologického procesu učení se zločinu v rámci interakce s druhými (Matsueda, 2010). Na úrovni psychologické se teorie diferencované asociace zabývá tím, jak se jedinci liší tendencí učit se deviantnímu chování, přičemž toto učení probíhá na základě principů behaviorismu, proto má tato teorie k behaviorismu blízko. Na úrovni sociologické pak teorie zkoumá to, jak společenská struktura posiluje nebo utlumuje kontakty členů s kriminálními nebo protikriminálními osobami, postoji, definicemi a vzorci chování (např. město vs. venkov) (Hrčka, 2001).

3. 4 Základní tvrzení teorie diferencované asociace

Kriminální chování je naučené, jedinci se mu učí stejně jako konformnímu chování. Proces učení probíhá v sociálních interakcích s jinými osobami (prostřednictvím verbální i neverbální komunikace) (Matsueda, 2010).

Učení je dle teorie tvořeno dvěma základními složkami. První z nich jsou potřebné dovednosti, jejichž podoba se může pohybovat od komplikovaných, specializovaných dovedností (např. počítačové podvody) až k jednoduchým, snadno dostupným dovednostem (např. útok, kapsářství). Druhou složku učení představují definice příznivé, nebo nepříznivé k páčání zločinu, které zahrnují motivy, způsob jejich formulace či racionalizaci, na základě čehož jedinec definuje zločin jako oprávněný, nebo neoprávněný. Racionalizace páchaného zločinu je pak spojena s technikami neutralizace, kterými si jedinec ospravedlňuje kriminální chování v určitých situacích (Matsueda, 2010).

Jedinec se v průběhu socializace setkává s oběma typy definic, jak s příznivými, tak s nepříznivými k páčání zločinu (resp. k porušení zákona). Rozhodující je pak míra, jakou se setkává s prokriminálními a jakou s protikriminálními kontakty a definicemi, „*respektive převaha jedněch nad druhými (diferencované asociace)*.“ Nejde však vyloženě o kontakty s kriminálními nebo konformními osobami, nýbrž s osobami, které vnímají kriminalitu pozitivně nebo negativně, a svoje pozitivní či negativní stanovisko vyjadřují bez ohledu na to, zda se samy kriminálního chování dopouštějí. Tudíž v interakci s osobou, která kriminalitu páchá, ale vyjadřuje se k ní negativně, podle teorie nedochází k naučení se deviantnímu chování - tato definice totiž není k porušení zákona příznivá (Hrčka, 2001).

Vedle frekvence, jakou se jedinec setkává s těmito definicemi, jsou pro formování delikventního či konformního chování klíčové i další aspekty. Definice předávané častěji, po delší dobu, v raném dětství a v rámci primárních nebo intenzivnějších vztahů se významněji podílejí na procesu páčání, nebo nepáčání zločinu (Matsueda, 2010).

3. 5 Pokračovatelé teorie diferencované asociace

Koncept diferencované identifikace (Glaser) zdůrazňuje význam referenčních objektů, s nimiž se jedinec identifikuje. Svoje chování pak hodnotí právě z jejich pohledu. Kriminální chování totiž jedinec vykazuje v takové míře, jakou se identifikuje s osobami nebo skupinami, z jejichž perspektivy je kriminální chování přijatelné (Hrčka, 2001).

Cressey dokazuje, že diferencované asociace jsou spojeny s učením se technikám racionalizace (neutralizace) deviantního chování (Hrčka, 2001).

DeFleur a Quinney formulují teorii diferencovaných asociací do souboru devíti empiricky testovatelných předpokladů, svou teorii dokonce vyjadřují matematickými vzorci (Hrčka, 2001).

Burgess a Akers mluví o teorii diferencovaných asociací – posilování, kdy je kriminální chování založeno na posilování podle principů operantního podmiňování. Na rozdíl od tvrzení Sutherlanda nemusí být kriminální chování naučeno pouze v sociálních interakcích, ale také na základě nesociálních vlivů. Vedle primárních skupin připisují význam i vzdálenějším referenčním skupinám. K učení se kriminálnímu chování dochází tehdy, pokud je kriminální chování posilováno silněji než chování nekriminální (Hrčka, 2001).

Adamsova teorie říká, že kriminální chování je naučeno tehdy, pokud je poměr posilování a trestání příznivější pro kriminální než pro nekriminální chování. Tímto tvrzením reaguje na předešlou teorii založenou na posilování (Hrčka, 2001).

4. Indikátory umožňující testovat platnost teorie diferencované asociace a jejich aplikace

V této kapitole se pokusím využít zjištěné poznatky o teorii diferencované asociace z předešlé kapitoly a operacionalizovat je do podoby konkrétních pracovních otázek. Tento proces uvedu v přehledném schématu, kde v levém sloupci jsou uvedena klíčová tvrzení teorie diferencované asociace a v pravém sloupci konkrétní pracovní otázky, na základě

kterých by mělo být možné ověřit vhodnost teorie diferencované asociace pro vysvětlení fyzického a psychického týrání seniorů rodinnými členy.

Definice příznivé k porušení zákona	
a) Páchání kriminálního chování rodiči/přáteli/blízkými osobami	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dopouštěli se vaši rodiče/přátelé kriminálního chování? ➤ Jakého kriminálního chování se konkrétně dopouštěli? ➤ Chovali se vaši rodiče násilně v rodině? ➤ Chovali se vaši rodiče násilně ke svým rodičům? ➤ Používali fyzickou sílu/ urážky či zastrašování k prosazení svého?
b) Názory rodičů/přátel na kriminální chování	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Schvalovali v některých případech vaši rodiče/kamarádi kriminální chování? ➤ V jakých případech kriminální chování schvalovali? ➤ Pokud se chovali násilně, ospravedlňovali svoje násilné chování? ➤ Pokud se chovali násilně, považovali to za svoji přednost nebo slabost? ➤ Tvrdili vaši rodiče/přátelé, je kriminální chování přípustné, když z něho má člověk nějaký užitek? ➤ Považovali vaši rodiče/přátelé staré či nemohoucí osoby za méněcenné? ➤ Považovali vaši rodiče/kamarádi fyzické násilí za přípustný k prosazení svého zájmu? ➤ Považovali vaši rodiče/kamarádi urážky či zastrašování za přípustný způsob k prosazení svého zájmu?
Naučené dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Naučil jste se od svých rodičů/kamarádů nějaké konkrétní techniky kriminálního chování? ➤ Naučil jste se od vašich rodičů/kamarádů nějaké způsoby páchání fyzického násilí? ➤ Naučil jste se od vašich rodičů/kamarádů nějaké způsoby urážení, zesměšňování, vyhrožování?
Interakce s druhými	
a) S osobami se silnou citovou vazbou	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ke komu jste měl v dětství nejbližší vztah? ➤ Jak tento člověk nahlížel na kriminální chování/násilí?
b) V raném věku	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Jaké názory na kriminalitu/násilí v období vašeho raného dětství zastávali vaši rodiče?
c) Opakované a dlouhodobé interakce	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Jakým názorům vašich blízkých na kriminální chování/násilí jste byl vystaven delší dobu – ve prospěch kriminality, nebo proti kriminalitě?

Racionalizace a neutralizace	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cítíte se zodpovědný za své násilné chování? ➤ Považujete vaše násilné chování za oprávněné? ➤ Myslíte, že si dotyčný zaslouží, abyste se k němu choval násilně?
Učení v rámci socializace	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Jaké vztahy byly u vás v rodině ve vašem dětství? ➤ Jaké vztahy měli vaši rodiče s vašimi prarodiči? ➤ K jakému názoru na staré a nemohoucí vás vedli vaši rodiče? ➤ Jak vnímáte seniory? ➤ Jaký názor máte na fyzické násilí? ➤ Jaký názor máte na psychické násilí – urážky, zesměšňování, vyhrožování?
Odměny a tresty	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Myslíte, že na vás byli rodiče příliš přísní? ➤ Trestali vás často? ➤ Používali vaši rodiče fyzické tresty? ➤ Jaké chování vaši rodiče trestali? ➤ Jaké chování vaši rodiče odměňovali?
Referenční objekty	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ke komu jste v dětství vzhlížel, kdo byl váš vzor? ➤ Páchal váš vzor násilné chování? ➤ Jaký měl váš vzor názor na násilné chování?

Na základě výše uvedených indikátorů, pracovních otázek a jejich aplikace na jev fyzického a psychického týrání seniorů můžeme konstatovat, že týrání seniora je dle teorie výsledkem takových sociálních interakcí, ve kterých se deviant (agresor) naučil násilnému chování jako běžnému chování. Během vývoje, především v dětství, deviant přijal za svou takovou definici k porušení zákona, která považuje týrání staré osoby za přijatelné. Deviant zřejmě vyrůstal v prostředí, kde bylo násilí ve větší míře schvalováno, než považováno za špatné. Mohlo se jednat o prostředí, kde byly staré osoby vnímány jako nepotřebné a méněcenné. Nemůžeme říct, že se agresor násilí naučil pouhou nápodobou násilného chování, které viděl kolem sebe, důležitý je zde předpoklad, že násilné chování bylo nositelem násilného chování nebo větší částí blízkých osob, resp. osobou s nejsilnějším emočním poutem, považováno za dobré či výhodné.

Důležité je při vzniku deviace také to, ke komu měl deviant v dětství nejsilnější vztah, tedy kdo ho nejvíc ovlivňoval v jeho postoji k násilnému chování. Pokud měl deviant například silný emocionální vztah k otci, který týral svou ženu a svoje chování dokázal

ospravedlnit, lze předpokládat, že se s takovým vzorcem chování ztotožní a bude ho v budoucnu opakovat. Pokud ale ve stejném případě měl silný emocionální vztah ke své týrané matce, které bylo ubližováno, může svého násilného otce zavrhnout a veškeré násilné projevy může odsuzovat.

5. Závěrečná zjištění a zhodnocení prezentované teorie

Teorie diferencované asociace vidí příčinu týrání a zneužívání seniorů ve vnějších faktorech, mimo deviantního jedince samotného. Záleží na konkrétním prostředí, především na rodině, kde probíhá primární socializace. Zásadní je to, zda v rodině bylo páčáno kriminální chování a především je klíčové to, jak v tomto prostředí bylo kriminální jednání, resp. násilné chování ke slabším, hodnoceno. Teorie dle mého názoru dobře vysvětluje, jak je vznik domácího násilí ovlivněn sociálním prostředím, konkrétně vzory chování v rodině a rodiči přijímanými hodnotami i prezentovanými postoji k násilí na starších lidech.

Teorie ale odhlíží od dalších faktorů, které se mohou na deviantním chování jedince podílet, za což bývá kritizována. Nebere totiž v potaz biologické nebo psychologické vnitřní faktory, které mohou ovlivnit vznik domácího násilí. Dále je teorie kritizována proto, že ignoruje ekonomické a strukturální příčiny deviace. Nevysvětluje také případy, kdy se jedinec vystavený převaze prokriminálních definic nechová kriminálně a jedinec vystavený převaze antikriminálních definic se naopak kriminálně chová. Další kritika přichází mimo jiné proto, že teorie chápe jedince jakožto pasivního příjemce postojů a definic, které on sám nijak nereflektuje a nehodnotí (Hrčka, 2001).

Příčiny domácího násilí mohou být komplexní a jsou těžko postižitelné jedinou teorií sociálních deviací. Doporučila bych vedle teorie diferencované asociace k vysvětlení tohoto jevu využít biologické teorie, které mohou násilí na seniorech objasnit na základě případných vrozených a zděděných fyziologických nebo genetických zvláštností deviantů, dále teorie psychologické, které objasňují strukturu osobnosti a berou v potaz vlastnosti osobnosti devianta a také teorie psychoanalytické, které mohou odkrýt negativní zkušenosti a nevědomé nevyřešené konflikty z raného dětství či odhalit hluboce zakořeněnou neschopnost devianta nalézt společensky přijatelný způsob jednání. Vedle toho by se daly využít i poznatky etiketizační teorie. Senioři mohou být na základě zažitých stereotypů označeni např. za „dementní“ a „méněcenné“, s tímto označením se ztotožnit a násilí na nich páchané považovat

za oprávněné, jelikož sami sebe mohou stylizovat do role oběti a potom se vnímat jako oběť neschopná se bránit.

Seznam zdrojů

1. DURDÍK, Tomáš. *Domácí násilí a jiné formy týrání páchané na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva*. Praha, 2013. Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/n%C3%A1sil%C3%AD%20na%20seniorech.pdf>
2. HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 302 s. ISBN 80-85850-68-0
3. *Interdisciplinární tým města Brna pro oblast domácího násilí*. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/pojem-domaci-nasili>
4. MARTINKOVÁ, Milada, Jiří VLACH a Soňa KREJČOVÁ. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 98 s. ISBN 9788073380878. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/362.pdf>
5. MATSUEDA, Ross L. 2010. Sutherland, Edwin H: Differential Association Theory and Differential Social Organization. *Encyclopedia of Criminological Theory*. s. 898-906. ISBN 9781412959193. Dostupné z: <http://knihovna.fss.muni.cz/ezdroje.php>
6. REPKOVÁ, Kvetoslava a Beáta BALOGOVÁ. *Prevenca zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi ako verejná politika: terminológia, koncepty a diagnostika*. 1. vyd. Bratislava: Kancelária Svetovej zdravotnickej organizácie na Slovensku, 2013, 160 s. ISBN 9788097142070.
7. *Rosa o. s.* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/informace-pro-senioru/formy-nasili/>
8. ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 9788073676902.